

Splichal (sicer neimenovanim Mayhewjem) imenuje »nova javnost«. Nadalje obdela mehanizme komunikacijskega nadzora prek ideje cenzure v širokem pomenu, ki jo tudi v posebnem poglavju obdela z različnih vidikov, od promocijskega proizvajanja vidnosti do zgovornosti cenzuriranega molka, od promocijskih informacijskih subvencij medijem do okvirjanja vsebine prepričevalnega komuniciranja. V tej »novi javnosti« se udejanja Rossov model javnosti kot nadzorovanja močnih kapitalskih institucij nad diskurzi množičnih medijev in promocije, s čimer se javni diskurzi vse bolj spreminjajo v panoptikon nadzorovanja in discipliniranja množic, kot je to formuliral Foucault. Splichal v zadnjih dveh poglavjih nakaže dve možni rešitvi te kritične situacije, ki sta v skladu s kantovskimi načeli krepke javne sfere. Prva rešitev je zakonska ureditev radiotelevizije po modelu javne službe, s čimer Splichal še enkrat intervenira v slovenske javne razprave o medijski regulaciji. Druga rešitev, ki jo Splichal dosledno izpelje iz svoje predhodne analize, je regulacija, izhajajoča iz nove »državlanske pravice do komuniciranja«, katere dosledno udejanjanje bi moralo posebej upoštevati pet pravic: prvič, pravico dostopa do informacij, drugič, pravico do posredovanja informacij in izražanja mnenj, tretjič, pravico do dostopa do medijev, četrtič, pravico do participacije v javnem komuniciranju, odločanju in upravljanju medijev, ter petič, pravico do izobraženosti, ki omogoča refleksivno in komunikabilno artikulacijo mnenj v javni razpravi.

Splichalovo delo *Kultura javnosti* je izjemno temeljita interdisciplinarna razčlenitev temeljnih načel javnega komuniciranja, ki ima jasno stališče do obravnavne problematike, prinaša vrsto presenetljivih vpogledov in ponuja pomembne izvirne rešitve. Zahtevnejšim bralcem priporočam, da slovensko različico berejo skupaj z zgoraj omenjeno ameriško izdajo, ki ima bolj jasno in dosledno izpeljan lok zgodovinske analize, pričujoče delo pa v drugem delu prinaša dodatna besedila o aktualnih problemih. Na ravni vsebine je mogoče kritično pripomniti, da kljub deklarativni afirmaciji Kantovega pojmovanja svobodne javne rabe uma kot ključnega principa javnega komuniciranja ta ideja v tem besedilu še ni povsem izpeljana, saj v prikazu umanjata tako etično-deontološka razsežnost kot pravno-politična razsežnost Kantove misli, ki tvorita temelj aktualnih razprav o deliberativnem modelu demokracije. Na formalni ravni pa je treba kritično opozoriti, da avtor svoje izjemno poglobljeno poznavanje problematike kaže s prepogostimi digresijami k obrobnim temam, kar fragmentira glavni narativni tok in sistematičnost njegovega besedila.

Metka Kuhar

Darja Kobal, Janez Kolenc, Nada Lebrič, Bojan Žalec:
Samopodoba med motivacijo in tekmovalnostjo – Interdisciplinarni pristop. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Scripta, 2004.
171 strani (ISBN 961-6446-76-2), 3.900 SIT

Monografija *Samopodoba med motivacijo in tekmovalnostjo* ubira, kot pove podnaslov, interdisciplinarni pristop k proučevanju samopodobe, motivacije in tekmovalnosti. Zasnovana je na ugotovitvah temeljnega projekta Sodobni pristopi k motivaciji in tekmovalnosti v modelih samopodobe, ki ga je financiralo Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Avtorji izhajajo iz hipoteze, da sta motivacija in tekmovalnost pomembno povezana s samopodobo. To hipotezo skušajo teoretično utemeljiti in empirično dokazati. V prvem delu knjige so vsi trije osrednji pojmi analizirani s t. i. filozofskega vidika. V drugem delu knjige so ti fenomeni obdelani s psihološkim pristopom (»na ravni človekove psihe in njegove vpetosti v življenje in odnose z drugimi«, 9). Tretje poglavje pa je sociološke narave in razlaga razmerje med Slovenijo in nekaterimi drugimi evropskimi državami v odnosu do omenjenih pojavov.

Gre za tri kompleksne fenomene, od katerih sta samopodoba in motivacija že bili in sta vedno znova izčrпно obdelani, tako z vidika filozofije kakor tudi psihologije in sociologije. Tekmovalnost je po mnenju avtorjev »povečini še prava terra incognita za znanost in vedo« (13), zato njenemu opredeljevanju namenjajo največ pozornosti. Pričujoča knjiga ima očitno ambicijo poglobljene osvetlitve vseh treh pojavov, kar pa je predvsem v pomoč operacionalizaciji raziskovalnega problema, tj. raziskovanju odnosa tekmovalnosti in motivacije do samopodobe. Vsak od omenjenih fenomenov je seveda sam zase tako obsežen, dopušča toliko opredelitev in vrednotenj, da bi resnično poglobljena filozofska, psihološka ali sociološka razprava zahtevala samostojno obravnavo. Izbor predstavljenih filozofskih, psiholoških in socioloških teorij in definicij pojavov je tako omejen predvsem na njihovo uporabnost za empirične namene.

Po pregledu nekaterih tozadevnih filozofsko formiranih zamisli avtor prvega dela knjige pride do sklepa, da je tekmovalen človek zunanje motiviran. Zunanja motivacija naj bi uničevala notranjo. Ta pa je odločilni dejavnik za vrhunski razvoj posameznika in družbe ter osnova pravega altruizma. Tekmovalnost naj bi škodovala samospoštovanju in kot taka po avtorjevem mnenju ni nič dobrega, prej nekaj slabega. Avtor kot cilj sugerira postati in ostati netekmovalen. Njegovih tez empirična raziskava ni potrdila.

Avtorici drugega poglavja prepoznavata v tekmovalnosti v kontekstu samopodobe že na ravni teorije tudi pozitivni predznak. Konstruktivna tekmovalnost naj bi bila temeljnega pomena za posameznikov psihosocialni razvoj, njegovo psihično dobro počutje in samopodobo. V povezavi tekmovalnosti in samopodobe z motivacijo predpostavljata, da tekmovalnost bistveno vpliva na napredovanje posameznika pri učenju. Tako zastavljen problem analizirata s primerjalno študijo med udeleženci treh narodnosti: slovenske, srbske in španske, kar daje raziskavi mednarodni značaj. V vzorec so bili zajeti zgolj študenti prvega in drugega letnika družboslovnih področij študija s slovenskih, srbskih in španskih fakultet, večinoma mlade ženske.

Dobro tretjino knjige zavzema podrobna predstavitev raziskovalnih rezultatov s statističnimi analizami in razlagami vrednosti. To nekoliko preseneča, saj gre za monografijo, ne raziskovalno poročilo. Pri tem so precej podrobno definirane in opredeljene posamezne spremenljivke (samopodoba, tekmovalnost, motivacija). Izbira indikatorjev je posredno sicer utemeljena, toda posamezni indikatorji niso podrobneje pojasnjeni, saj avtorici verjetno predvidevata, da so bralci poznavalci različnih standardiziranih vprašalnikov ali vsaj uporabe teh merskih inštrumentov. Glede na način predstavitev raziskovalnih rezultatov bi bila dobrodošla precizna formulacija problema in hipotez ter model, ki bi prikazoval vzročno-posledične zveze med posameznimi spremenljivkami in njihovimi indikatorji. Tako pa so predstavljeni zgolj rezultati meritev posameznih spremenljivk, iz česar posredno izhajajo sklepi o njihovih medsebojnih povezavah. Ti sklepi skušajo upoštevati kontekst medkulturnih primerjav, hkrati pa še življenjsko obdobje, v katerem so udeleženci raziskave, družbeni kontekst, tradicionalne predstave in narodnostne stereotipe – vsekakor zelo ambiciozen poskus interpretacije s podatki, pridobljenimi na vzorcu pretežno študentk nekaterih smeri družboslovja, ki jih je zgolj za dobri dve strani.

Kaj je torej pokazala raziskava? V primerjavi s španskimi in srbskimi udeleženci raziskave imajo slovenski udeleženci raziskave najvišje izraženo samopodobo na področju matematičnih sposobnosti, bolj kot drugi hočejo biti pri študiju uspešni zato, da bodo lahko dobili dobro službo, bolj kot drugi imajo izdelan načrt, kako naj bodo pri svojem študiju čim bolj uspešni, v splošnem imajo najvišje izraženo tako ciljno kot splošno motivacijo, pa tudi v povprečju bolj kot njihovi španski in srbski vrstniki želijo napredovati pri študiju in kasneje pri delu. Med njihovimi nižje izraženimi področji samopodobe so: verbalna samopodoba, samopodoba na področju telesnih sposobnosti in športa, socialna samopodoba na področju vrstniških odnosov ter iskrenost in zanesljivost. Pri motivaciji se jim zdi najmanj pomembno, da bi študentje pri študiju drug drugemu pomagali ali da bi sami pomagali drugim študentom, pa tudi sicer jim ni toliko mar za druge študente, kot je mar njihovim španskim in srbskim vrstnikom. Njihova socialna motivacija je v splošnem nižja. Nizko izraženi socialna samopodoba in socialna motivacija naj bi potrjevali

avtostereotip introvertnosti, nedružabnosti, zaprtosti vase. Višja področja ciljne in splošne motivacije naj bi bili potrditev avtostereotipa storilnostne naravnosti, marljivosti in discipliniranosti Slovencev. Ta motivacija naj bi nastala na račun nezanimanja za druge ljudi.

Samopodoba sodelujočih v slovenskem vzorcu je v primerjavi med tremi narodi najnižja. Glede izražene tekmovalnosti so slovenske študentke in študenti najbolj tekmovalni, tudi v negativnem smislu. Predstavniki vseh treh narodov kažejo približno enake stopnje motiviranosti, Slovenke in Slovenci v primerjavi z vrstniki prednjačijo le na področjih ciljne motivacije in splošnega napredovanja. Končni sklep, sledeč iz teh rezultatov, je, da smo Slovenci med narodi, ki bodo lahko suvereno in učinkovito živeli v Evropski uniji, za narodnostno samopodobo pa je v tem obdobju najpomembnejše razvijanje čuta za druge. To je posebej pomembno zaradi slabe samopodobe in povprečne motivacije za sodelovanje, ki lahko vodita v nezdravo in nekonstruktivno tekmovalnost.

Tretji oz. zadnji, sociološki del knjige povzema več družbenih mer, ki posredno ali neposredno kažejo na posamezne vidike tekmovalnosti, motivacije in samopodobe in ki pojasnjujejo procese, v katerih se razvijajo tekmovalne družbe. Gre za mednarodne primerjave. Sledi analiza nekaterih subjektivnih dejavnikov tekmovalnosti, motivacije in samopodobe. Sociološki pregled vodi v »habermasovski«
sklep, da je za družbe zahodne civilizacije značilno pretežno enostransko, instrumentalno delovanje, za katero so značilni prisilni družbeni odnosi, v katerih se še ne more v zadostni meri razviti zdrava in stabilna samopodoba posameznikov. Takšna samopodoba se lahko uspešno razvija le s strpnim medsebojnim dialogom, s komunikativnim, torej kooperativnim delovanjem udeležencev družbenega življenja. Ker se v družbah konkurence vrednota sposobnosti uspešnega konkuriranja hitro sprevrže v vsesplošno tekmovalnost, je treba preskušati vse, da do tega ne pride (144). Vprašanje, kako se varovati nezdrave tekmovalnosti, pa ostaja odprto.

Barbara Brezavšček

**Hans Belting: Antropologija podobe – Osnutki znanosti o podobi.
Ljubljana: Studia Humanitatis, 2004.
285 strani (ISBN 961-6262-62-9), 4.900 SIT**

Prevod Mojca Dobnikar, Tomislav Vignjević, Špela Virant

Navdihujoča zbirka esejev, ki vsak zase predstavljajo zaključeno celoto, vsi skupaj pa zakoličijo nastavke in postavijo temelj za koherentno znanost o podobi, je našla svoje mesto pod okriljem antropologije. Antropologija, ta »*anything-goes*«
znanost, je tista, ki avtorju Hansu Beltingu, ponudi skoraj brezmejen horizont za iskanje odgovora na vprašanje o mestu podobe v človeških družbah, o dokazu njene ahistorične ključnosti za človeško bivanje.

Od vseh drugih znanosti, ki proučujejo podobo, se antropologija razlikuje po tem, da raziskuje upodobitvene prakse, ne pa upodobitvene tehnike in zgodovino. Antropološko gledišče si postavlja vprašanje, »zakaj podobe, kakšno zvezo imajo s kolektivnimi identitetami in kakšni so sploh motivi človeške upodobitvene prakse«. Izmuzljivi termin podobe šele pod antropološko lupo pokaže avtorju svoje jasne obrise in s tem utemelji svoj zorni kot preučevanja: podoba nudi človeku življenjski okvir, je njegova simbolna enota, rezultat osebne in kolektivne simbolizacije – človek živi s podobami in svet razume v podobah. Podobe simbolizirajo in reprezentirajo svet. Navkljub začrtanemu strukturalizmu avtor vseeno iskreno priznava, da dovršenega programa za znanost o podobi nima in poziva, naj se v diskurz o podobi vključita umetnostna zgodovina in